

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОГО РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 331.342.146

Д. П. БОГИНЯ
Хмельницький національний університет

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА КРАЇН ЄС: ОЦІНКА ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Здійснено аналіз основних аспектів соціальної політики країн ЄС, окреслено основні проблеми та перспективи її формування.

The analyses of the main aspects of social policy of EU, the main problems and prospects of its formation have been determined in the article.

Ключові слова: соціальна політика, рівень життя, соціальні стандарти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціальна політика країн Євросоюзу зберігає національну компетенцію регулювання, а тому в рамках прийнятих документів Європейське співтовариство не має в своєму розпорядженні правової основи для сприяння в прийнятті комунітарного (колективістського) соціального законодавства, що впливає на національні системи соціального захисту. Якщо в області грошово-кредитного та торгового регулювання існують зобов'язуючі конкретні угоди, то в сфері соціального захисту можна говорити лише про координацію соціальних програм, що здійснюються державами-членами, і лише потім про перерозподіл обмежених фінансових ресурсів для здійснення соціальних програм, які сприяють розвитку інтеграції в цілому.

Великим досягненням соціальної політики ЄС стало підписання угод про утворення єдиного страхового простору та координацію національних законодавств в галузі соціального захисту. По суті це означає не тільки можливість вільного переміщення в межах Союзу, але й працевлаштування в будь-якій державі ЄС при збереженні права на національний соціальний захист. Однак підписані угоди не уніфікували національні законодавства в єдину європейську систему, оскільки подібна уніфікація, навряд чи, можлива в найближчому майбутньому в зв'язку з істотними відмінностями в соціальних стандартах різних держав. Це пов'язано також з тим, що країни ЄС, як і раніше, знаходяться на різних рівнях економічного розвитку, тому соціальні витрати в розрахунку на душу населення, виражені в абсолютних показниках, різняться в кілька разів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В даний час європейські національні системи соціального захисту зберігають свою автономність, що певною мірою гальмує процес європейської інтеграції. Незважаючи на це, а також на те, що об'єднання ринків потенційно створює загрозу «соціального демпінгу», Євросоюз фіксує в своїх програмних документах принцип збереження вже досягнутих в тих чи інших державах-членах ЄС соціальних стандартів. В цьому випадку ЄС не прагне регулювання всіх аспектів національних систем соціального захисту, загальні норми ЄС визначають лише мінімальні соціальні, нижче яких національні уряди країн-учасниць зобов'язуються не опускати рівень соціального захисту.

Особливою завершеністю вирізняється система показників рівня життя населення Франції, розроблена Міжнародною статистичною організацією – Національним інститутом статистики і економічних досліджень. У ній виділено чотири групи показників, у кожній з яких більша частина показників має пряме або непряме відношення до оцінки рівня життя:

- чисельність і склад населення, трудові ресурси та умови праці – демографічні показники, чисельність і структура економічно активного населення, показники зайнятості та безробіття, тривалості і ритму роботи, страйків;

- розподіл, перерозподіл і використання доходів – первинні доходи, доходи від власності, заробітна плата (її мінімальна ставка), мінімальна пенсія, межа соціального забезпечення, купівельна спроможність євро, грошові й інші надходження (за соціальним забезпеченням, за хворобою, безкоштовна медична допомога, рентні надходження, добродійна допомога);

- умови життєдіяльності – показники споживання (обсяги, розраховані у загальному та на душу населення, число одиниць споживання), житлових умов, вільного часу та культурних розваг, накопичення майна і цінностей;

- соціальні сторони рівня життя населення – показники освіти й освіченості населення, охорона здоров'я; формування домашнього господарства, соціальної мобільності, правопорушень і правоохорони [1].

Міжнародний банк реконструкції та розвитку створив при своєму Міжнародному економічному департаменті розв'язку спеціальну групу, яка, зокрема, розробила показники рівня життя. Ці показники публікують у кварталному щорічнику «Світові індикатори розвитку». Згідно з їх підходом, рівень життя у кожній країні характеризується такими показниками: валовий внутрішній продукт (у доларах, за купівельною спроможністю, розрахований на душу населення); щільність населення (осіб на 1 кв. км);

бідність (% населення, яке живе на дохід менше 1 дол. на особу на добу); коефіцієнт смертності дітей на 1000 народжень; загальний рівень фертильності (кількість народжених дітей на 1 жінку); рівень писемності дорослих (% грамотного населення у віці 15 років і старше); доступність санітарії (% населення).

Під економічною моделлю соціального захисту можна розуміти сформовані принципи організації і функціонування її програм в тій чи іншій країні. В країнах ЄС домінують чотири основні моделі: континентальна, або Бісмарка, англосаксонська, або модель Беверіджа, скандинавська і південно-європейська.

У міжнародній практиці особливої уваги заслуговує система соціальних стандартів рівня життя населення, яка використовується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) для міжнародного порівняння рівня життя. При цьому залежно від мети їх встановлення стандарти поділяються на такі, що використовуються для розрахунку індексу розвитку людського потенціалу – ІРЛП, та стандарти, що використовуються для аналізу і прогнозування соціально-політичної ситуації в країні [2]. Після детального розгляду значень та динаміки показників рівня життя населення, що є індикаторами складових соціальної політики, доцільним постає питання розгляду та порівняння показників згаданих вище країн між собою (табл. 1).

Таблиця 1

Зведена таблиця складових соціальної політики країн ЄС у 2010 році

Індикатор	Польща	Швеція	Великобританія	Німеччина	Іспанія
1. ВВП на душу населення за ПКС, дол. США	21607,0	33771,0	32235,5	40115,5	30548,6
2. Частка витрат на кінцеве споживання домогосподарств, у % до ВВП	61,56	48,56	64,04	57,45	1,37
3. Рівень реальної заробітної плати, дол. США	1180,0	3334,0	2964,0	4852,0	2858,0
4. Рівень реальної пенсії, дол. США	1186,0	4766,2	3554,0	5788,0	1942,0
5. Тривалість життя, років, у тому числі жінок чоловіків	75,5 80,0 71,3	81,4 83,5 79,5	80,4 82,4 78,5	79,9 82,6 77,5	81,6 84,7 78,7
6. Дитяча смертність (на 1000 народж.)	5,7	2,3	3,0	2,0	3,0
7. Загальний рівень безробіття, у тому числі жінок чоловіків	7,1 7,9 6,4	8,4 9,3 10	7,8 6,7 8,6	7,1 6,6 7,5	20,1 20,5 19,7
8. Безробіття серед молоді 15–24 років, %	17,3	25,2	19,1	9,7	41,6
9. Частка державних витрат:					
- на освіту (у % до ВВП) (2008)	5,08	4,72	5,40	4,57	4,61
- на охорону здоров'я (у % ВВП) (2008)	6,75	7,33	7,15	7,87	6,25
10. Забезпеченість населення послугами охорони здоров'я:					
- кількість лікарів на 1000 чол. (2008)	2,1	3,77	2,73	3,6	3,7 (2009)
- кількість лікарняних ліжок на 1000 чол. (2009)	6,7	2,8	3,3	8,2	3,2
11. Освітній рівень населення (2009) – кількість учнів та студентів, тис. осіб	8007,6	2028,2	12779,5	13984,4	7677,1
12. Ставка прибуткового податку (2011), %	17,4	15,7	23,1	19	1,2

ВВП на душу населення за ПКС був найбільшим у Німеччини – 40115,5 дол. США, найменшим у Польщі – 21607,0 дол. США. Частка витрат на кінцеве споживання домогосподарств у % до ВВП мала найменше значення в Іспанії (1,37%), найбільше – в Великобританії (64,04%).

Найкращі значення показників реальних доходів населення має Німеччина. Розмір реальної заробітної плати німця склав у 2011 р. 4852 дол. США і відповідно реальна пенсія досягла у 2011 р. значення 5788 дол. США. Найнижчий рівень заробітної плати продемонструвала Польща (1180 дол. США), далі йшли Іспанія (2858 дол. США), Великобританія (2964 дол. США) та Швеція (3334 дол. США). Реальна заробітна плата була найнижчою у 2011 р. теж в Польщі – 1186 дол. США. Кожна країна прагне збільшити тривалість життя свого населення за рахунок покращення рівня життя усіх прошарків суспільства.

Найбільшою очікуваною тривалістю життя можуть похвалитись шведи та іспанці – 81,4 та 81,6 роки, відповідно. Найнижча очікувана тривалість життя притаманна Польщі, що вказує на необхідність впровадження більш ефективної соціальної політики. В розглянутих країнах очікувана тривалість життя

жінок була знову ж таки найвищою у Швеції та Іспанії. Там жінки очікували прожити 83,5 та 84,7 рр. Чоловіки не можуть похвалитися такою тривалістю життя, як жінки, і живуть найдовше в Швеції (79,5 років), Великобританії (78,5 років) та Іспанії (78,7 років). Дитяча смертність при таких показниках довготривалості життя була найзначнішою у Польщі – 5,7 випадків смерті дітей при народженні на 100 народжень. Найменше таких випадків спостерігалось у Швеції (2,3) та Німеччині (2,0).

Загальний рівень безробіття, не враховуючи гендерного поділу в країнах ЄС, був найбільшим в Іспанії – там він досягнув межі 20,1% безробітних до кількості економічно активного населення. Жінок при цьому в загальній кількості безробітних було 20,5%, а чоловіків – 19,7%, що свідчить про те, що жінкам складніше знайти роботу. Ще однією проблемою є проблема безробіття серед молоді віком 15–24 років. Іспанія у 2011 показала найбільше значення цього показника – 41,6% безробітної молоді до числа працюючих.

Найбільше коштів у 2008 році на сферу освіти витратила Великобританія – 5,40 % від ВВП, далі йдуть Польща – 5,08%, Швеція – 4,72%, Іспанія – 4,61% та замикає п'ятірку Німеччина з 4,57% відрахувань від ВВП. На охорону здоров'я найбільше коштів від ВВП було виділено Німеччиною – 7,78%, Швецією – 7,33 та Великобританією – 7,15% від ВВП. Польща виділила 6,75% від ВВП, а Іспанія – 6,25% [3].

Найкраще в питанні забезпечення населення послугами охорони здоров'я попіклувались уряди Швеції, Німеччини та Іспанії – вони гарантували можливість користування послугами 3–4 лікарів на 1000 осіб. Забезпеченість лікарняними ліжками на 1000 осіб була найкращою Польщі та Швеції.

Обрані для порівняння країни мають високий освітній рівень населення. Кількість учнів та студентів коливається в межах 7500–14000 тис. осіб. У 2009 у школах та вищих навчальних закладах навчалось в Польщі 8007,6 тис. осіб, в Швеції – 2028,2 тис. осіб, у Великобританії – 12779,5 (найбільше серед розглянутих країн), Німеччині – 13984,4 тис. осіб та в Іспанії – 7677,1 (найменше).

І нарешті, останній досліджуваний нами показник – ставка прибуткового податку. Найбільшу ставку мала у своєму розпорядженні Великобританія (23,1%), найменшу – Іспанія – всього 1,2%.

У країнах Західної Європи, зокрема Німеччині, понад 16 млн жителів країни мають поліси особистого медичного страхування на загальну суму 25 млрд євро (близько 32 млрд дол.), а витрати на охорону здоров'я за 2011 р. становили 240 млрд євро (312 млрд дол.). Тобто на одного мешканця Німеччини припадає 2,7 тис. євро (3,5 тис. дол.) страхових премій. Застраховані в системі особистого медичного страхування формують стабілізаційні резерви, що надає можливість споживання великих витрат у старості. На кінець 2010 р. об'єм таких резервів становить 80 млрд євро (104 млрд дол.), з них 14 млрд євро (18 млрд дол.) – на обов'язкове страхування тривалого огляду [4].

Сьогодні практика зарубіжних країн з розвинутою економікою в питаннях визначення пайової участі роботодавців і працівників у формуванні страхових фондів на випадок безробіття (розміри відрахувань з підприємств наводяться у відсотках до фонду оплати праці, з працівників – у відсотках до заробітної плати) виглядає так: у Іспанії роботодавці відраховують 6,20%, у Швеції – 5,42%, Німеччині – 3,25%. Щодо відрахувань до страхових фондів на випадок безробіття з боку працівників, то такі країни, як Швеція не практикують цих відрахувань, а в Іспанії відраховується 1,6%, Німеччині – 2,9–3,25%.

Висновки. Отже, проведення аналізу стану та проблем регулювання рівня життя населення України та країн ЄС дозволило визначити наступні тенденції. 9 із 14 національних стандартів рівня життя за 2011 рік відповідали соціальним стандартам, що використовуються ПРООН для міжнародного порівняння рівня життя. Згідно з індексом людського розвитку ІЛР у 2011 році Україна зайняла 76 позицію, чим виявила позитивну тенденцію, піднявшись на 3 позиції вгору у порівнянні з 2010 роком та на 9 позицій вгору відносно до 2009 р. (85 позиція), відповідно до індексу, Німеччина зайняла 9 місце в рейтингу (значення ІЛР – 0,905), Швеція – 10 (0,904), Іспанія – 23 (0,878), Великобританія – 28 (0,863), Польща – 39 місце (0,813). На період 2008–2011 років ВВП України на душу населення за ПКС мало позитивну динаміку. ВВП країни зазнав деяких змін у 2011 році і склав 23011 дол. США, що на 1776 дол. більше, ніж у 2010 році. Щодо країн ЄС, то ВВП на душу населення за ПКС був найбільшим у Німеччині – 40115,5 дол. США, найменшим у Польщі – 21607,0 дол. США. Найвищу очікувану тривалість життя мають шведи та іспанці – 81,4 та 81,6 роки, відповідно. Найнижча очікувана тривалість життя притаманна Польщі, що вказує на необхідність впровадження більш ефективної соціальної політики. В Україні за 2011 р. середня тривалість життя склала 68,5 років. За зазначеними вище показниками для здійснення ефективної соціальної політики Україні слід брати позитивний досвід країн і активно запроваджувати в національну економіку.

Література

1. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / [пер. с англ.] ; Программа развития Организации Объединенных Наций. – М. : Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.
2. Лугоцова А. Модели социальной защиты стран ЕС [Електронний ресурс] / Луговцова А. – Режим доступу : http://centerpost.org/disk_eu/content/panorama/im-03.html.
3. Цілі розвитку тисячоліття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals>.

4. Delegation of the European Union to Ukraine (Представництво Європейського Союзу в Україні) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm.

Надійшла 12.05.2012

УДК 331.101.38

Г. Т. КУЛІКОВ

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

СТИМУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ НОВИХ ВИСОКОПРОДУКТИВНИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ

У статті досліджені сучасні тенденції і проблеми створення нових робочих місць. Розроблені заходи стимулювання процесу створення нових високопродуктивних робочих місць.

The article examined the current trends and problems of creating new jobs. Developed measures to stimulate the creation of new high-performance workplaces.

Ключові слова: робоче місце, зайнятість, ринок праці, стимулювання, ефективність праці, продуктивність праці.

Постановка проблеми. Одним з головних пріоритетів соціальної політики держави є забезпечення ефективності праці, для чого необхідно стимулювати створення нових високопродуктивних робочих місць. Потреба у створенні нових робочих місць за умов глобалізації набуває актуальності внаслідок необхідності збереження трудового потенціалу та відповіді на виклики сучасної світової фінансово-економічної кризи. Метою заходів зі стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць є підвищення ефективної зайнятості населення і продуктивності праці.

Аналіз останніх публікацій та виділення невирішеної частини проблеми. Проблемам створення нових робочих місць присвячені праці багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, у роботах І. Бондар, В. Блізнюк, І. Петрової, Н. Анішиної, О. Грیشної, Т. Петрової, Л. Колешні та інших закладаються основи збалансованого відтворення кількості робочих місць, обсягів основних фондів і чисельності працівників. Проте питання стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць як чинника підвищення ефективності праці залишається недостатньо вивченим.

Метою дослідження є визначення сучасних тенденцій і проблем створення нових робочих місць, розроблення заходів стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць.

Викладення основного матеріалу статті. Нині зайнятість у вітчизняній економіці за її сучасної організації не створює міцної основи для вирішення складних завдань соціально-економічного розвитку. Поки що вона базується на застарілих у технологічному відношенні робочих місцях, характеризується високими втратами робочого часу й низьким завантаженням виробничих потужностей, поширенням вимушених відпусток, великими масштабами праці в тіньовій економіці.

Суттєвим недоліком є відсутність офіційної державної статистики існуючих і новостворюваних робочих місць. У останні роки кількість працівників, забезпечених створеними новими робочими місцями в Україні, підраховується відповідно до Методики моніторингу створення робочих місць, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2006 р. №512 «Деякі питання моніторингу створення робочих місць». Ця Методика визначає порядок розрахунку показників, що характеризують кількість працівників, забезпечених створеними робочими місцями у розрізі адміністративно-територіальних одиниць і за видами економічної діяльності.

Про динаміку чисельності працівників, забезпечених створеними новими робочими місцями в Україні, можна судити на основі даних табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка чисельності працівників, забезпечених створеними новими робочими місцями в Україні за 2008–2011 роки

Роки	Чисельність працівників, забезпечених створеними новими робочими місцями				
	Всього, осіб	у юридичних осіб-підприємців	у фізичних осіб-підприємців	фізичних осіб-підприємців	самозайнятих осіб-платників податку з доходів фізичних осіб
2008	1085415	262665	428340	345509	1072
2009	748005	201733	319061	226162	1049
2010	831394	192548	387978	249865	1003
2011	1014026	375138	460695	175489	2704

Джерело: За даними Міністерства соціальної політики України.

Як видно з табл. 1, в 2008 році було забезпечено робочими місцями більше працівників, ніж в